

Några svårstavadade ord

Så lyder rubriken till ett avsnitt i Myndigheternas skrivregler. Avsnittet innehåller en uppräkningslista av ett antal ord med vitt skilda betydelser som många människor tycker är extra besvärliga. Vad är det hos just dessa ord som gör dem svåra att hantera? I årets sista språkspalt kommer jag att ta upp några av dessa ord, nämligen framdeles, frilansa, medlemskap, museer och öppenhjärtig. Om man vet mer om ordens bakgrund är det säkert lättare att stava rätt.

"Framdeles" måste väl vara fel? Nej, det ska se ut så!

Det påstås ibland att "noggrant" är det ord i svenska språket som oftast skrivs fel, men personligen tror jag att det är "framdeles". Ordet är väldigt svårt att få något riktigt grepp om. Vad har framdel med framtid att göra? undrar många. Ibland kan jag i och för sig också finna det märkligt att den mänskliga språkkänslan så genomgående vill förändra ordet till det egentligen lika obegripliga "framledes".

Lustigt nog är faktiskt "framledes" den äldsta formen av ordet ("framledhis" på medeltidssvenska). Det var en sammansättning av "fram" och en böjningsform med anknytning till "led", som betydde väg eller sätt. Mot slutet av medeltiden ombildades emellertid ordet till det nuvarande "framdeles". Andra ord som har bildats på ungefär samma sätt är särdeles och alldeles.

Arbetar man som "frilans" eller "frilansare"?

Ett medeltida ursprung har även ordet frilans. Det var så man ursprungligen kallade en riddare som mot betalning erbjöd sig att strida för en viss herreman med sin lans eller andra vapen – en legosoldat helt enkelt. Ordets innebörd av "utan fast arbetsgivare" är förstas i dag själva kärnbetydelsen.

Det tillhörande verbet "frilansa" har i sin tur lett till ordet "frilansare". Det är korrekt bildat och finns upptaget i Svenska Akademiens ordlista, men behövs egentligen inte. När man förstår ordets ursprung blir det lätt att se varför normalformen är "en frilans – flera frilansar".

Motsvarande uttryck, "free lance", finns på engelska. Det finns naturligtvis ingen anledning att använda det uttrycket i stället för det svenska.

Ordet kan också användas i många sammansättningar, till exempel "frilansskribent" och "frilansjournalist". Självklart är det inte rätt att skriva "frilansjournalist", som jag såg häromdagen i ett pressmeddelande. Att fri press, fria länder och journalister hör ihop är en annan sak!

Vad har "medlemskap" och "museer" gemensamt?

Förutom att båda börjar på samma bokstav får de båda väldigt ofta ett tecken för mycket. Enligt korrekturavdelningen på en

av våra största morgontidningar är det till och med så att "medlemskap" är ett av de ord som allra oftast stavas fel. Felet här är förstås att ordet kan få ett "s" för mycket. Sammansatta ord har som bekant ofta ett "s" i sammansättningsfogen: "medlems-siffra" och "medlemsstat" är korrekt bildade ord. De består av ordet medlem och ytterligare ett ord med självständig betydelse. Det gör inte "medlemskap". Ordet tillhör i stället gruppen avledda ord, som kan sägas bestå av ett självständigt ord och en ändelse. Exempel på vanliga avledningsändelser är -are (tapetserare), -else (kungörelse), -dom (barndom), -het (barnslighet) och just -skap. Ändelsen används bland annat i orden vänskap och främlingskap.

Det överflödiga tecken som drabbar "museer" är inte en bokstav utan en accent. Lyckligtvis är dock reglerna för hur accenttecken används i svenskan både enkla och begripliga. Om ett ord (som är ett lånord) i sin grundform slutar på ett tryckstarkt "e" och då har en akut accent över detta "e", behåller ordet sin accent i alla sina böjningsformer. Exempel på sådana ord är "kafé", "kommitté" och "europé", som alltså skrivs "kaféer", "kommittéer" respektive "européer" i flertal. Men grundformen av "museer" är ju "museum", som inte har många likheter med "kafé". Här gäller motsvarande regel – om det inte finns någon accent i grundformen, skall den inte finnas i böjningsformerna heller.

"Öppenhjärtig" kan man vara utan att vara "hjärtlig"

Eftersom ordet hjärtlig är så vanligt vore det ju egentligen konstigt om det aldrig skulle smyga sig in i "öppenhjärtig" och förvandla det till "öppenhjärtlig", som inte anses korrekt. Adjektivändelserna "-lig" och "-ig" är dessutom båda vanliga. Ordet öppenhjärtig är bildat till uttrycket "med öppet hjärta". I ord som bildas av sådana uttryck som innefattar ett adjektiv (öppet) och ett substantiv (hjärta), är ändelsen "-ig" vanligast. På liknande sätt bildas till exempel. "mångårig" (jämför "ärlig") och "flerspråkig" (jämför "språklig").

Det som är riktigt förargligt med att förvanska ordet öppenhjärtig är förstås att hjärtlighet och öppenhjärtighet faktiskt kan stå i bjärt kontrast till varandra. Om man är hjärtlig visar man enligt Svensk ordbok "...varma och uppriktiga känslor". Den som är öppenhjärtig är enligt samma ordbok en person "som inte döljer sina åsikter, särskilt kritiska sådana". Att blanda dessa två ord är alltså inte särskilt lyckat.

Med detta vill jag, naturligtvis hjärtligt, önska en God jul och ett Gott Nytt År!